

qui lassī transire non poterant torrentem Besor [h. qui jussi fuerant ne transirent torrentem Besor]. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, et adduxerunt eum ad David; dederuntque ei panem ut comederet, et biberet aquam, sed et fragmen massæ caricarum, et duas ligaturas [h. duas passas] unā passæ. Quæ cum comedisset, reversus est spiritus ejus, et refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus et tribus noctibus. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? Vel unde? Quo pergis? [h. non habet, quo pergis]? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amaleciti: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudistertius. Siquidem nos erupimus ad australem partem [Vulg. plagam] Cherethi, et contra Judam, et ad meridiem Chalob, et Siceleg succendimus igni. Dixitque ei David: Potes me ducere ad istum cuneum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quod non occidas me, et non tradas me in manum domini mei, et ducam te ad cuneum istum¹. Qui cum dixisset eum, ecce illi discumbant super faciem universæ terræ, comedentes et bibentes, et quasi festum celebrantes diem [h. non habet diem], pro cuncta præda, et spoliis quæ ceperant de terra Philisthim, et de terra Juda. Et percussit eos David a vespere usque ad vesperam alterius diei, et non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adulescentes, qui ascenderant camelos, et fugerant. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amaleciti, et duas uxores suas eruit. Nec defuit quidquam [ms. quis-

¹ Addunt Vulgati, « Et juravit ei David ».

² Auctor questionum seu traditionum Hebraicarum in libros Regum non probat Latinam versionem hujus loci, quam negat esse convenientem cum Hebr. veritate, dicens: « Cum in Latinis codicibus legatur, lassos quosdam substituisse ad sarcinas, et in Hebr. habeatur, jussos fuisse ut residerent ad sarcinas, locus hic monstrat, Hebraicam veritatem in hoc sequi debere, quæ non lassos, sed justos remansisse ad sarcinas, dicii fuisse. Ait enim ita: « Equa pars erit descendentiæ ad prælium, et remanentiæ ad sarcinas ». Non ait: « Qui lassī remanserunt ad sarcinas »: quia si lassī remansissent, nulla eis deberetur de prædis portio ». At pace non inducti hujus scriptoris dicere fas sit, optime legi in Latinis codicibus juxta Hebraicam veritatem, « Qui lassī substituerant, etc. » Verbum enim פִּגְגֵר « piggeru », Latine redditur, « lassī fuerunt », vel « debiles facti sunt », sive etiam « pigriores fuerunt », præ ficta scilicet lassitudine, quam

quam a parvo usque ad magnum, tam de filiis quam de filiabus, et de spoliis; et quæcumque rapuerant, omnia reduxit David. Et tulit universos greges et armenta, et minavit ante faciem suam, dixeruntque: Hæc est præda David. Venit autem David ad ducentos viros qui lassī substituerant³, nec sequi poterant David, et residere eos jusserat [h. qui jussi fuerant ne pergerent cum David: et residere eos jusserant] in torrente Besor: qui egressi sunt obviam David et populo, qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacifice. Respondensque omnis vir pessimus et iniquus, de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quicquam de præda quam erimus: sed sufficiat unicuique uxor sua et filii: quos cum acceperint, recedant. Dixit autem David: Non sic facietis, fratres mei, de his quæ tradidit Dominus nobis, et custodivit nos, et dedit laurunculos qui eruperant adversum nos in manus nostras: nec audiet vos quisquam super sermone hoc. Equa enim pars erit descendentiæ ad prælium, et remanentiæ ad sarcinas, et similiter dividet [h. simul dividet]. Et factum est hoc ex die illa, et deinceps constitutum et præfinitum, et quasi lex in Israel usque in diem hanc. Venit ergo David in Siceleg, et misit dona [h. non habet dona] de præda senioribus Juda proximis suis dicens: Accipite benedictionem [h. Ecce vobis benedictio] de præda hostium Domini: his qui erant in Beth-El, et qui in Ramoth [ms. Ramath] ad meridiem, et qui in Jether, et

stimulabant, ne pergerent cum David. Præterea cum David jussisset eos residere ad impedimenta, id est, ad sarcinas, jure bellantium portio præda eis debebatur, quamvis obtentu lassitudine vera aut ficta remansissent in torrente Besor. Ceterum peculiare est scriptori jam laudato, atque scholiasti canonis Hebraice veritatis, ut verbum פִּגְגֵר « piggeru », interpretentur « jussi fuerunt ». Nemo enim est, quod soliamus Hebræorum aut Hebraizantium recentiorum, qui hujusmodi significantiam expresserit ex radice פִּגְגֵר « pigger », sive « phagar »: sed omnes consentiunt in Latina interpretatione Hieronymi. Igitur non improbabili existit conjectura, unum eundemque auctorem habuisse questiones jam dictæ in libros Regum, et scholia canonis Hebr. veritatis; maxime quod totum opus questionum seu traditionum Hebraicarum contextu invenitur et scholiis marginalibus ejusdem canonis Hebr. veritatis. Recolat ea lector quæ supra scripsimus in nostris prolegomenis. MARC.

qui in Aroer, et qui in Sephamoth, et qui in Esthania, et qui in Rachel, et qui in urbibus Jerameli, et qui in urbibus Coni, et qui in Arama [ms. Rama], et qui in lacon Asan, et qui in Athach, et qui in Hebron, et reliquis qui erant in his locis, quibus commemoratus fuerat David ipse, et viri ejus.

Cap. XXXI. — Philistim autem repugnabant adversum Israel: et fugerunt viri Israel ante faciem Philisthim, et ceciderunt interfecti [h. vulnerati] in monte Gelboe. Irrueruntque Philisthim in Saul, et in filiis ejus, et percusserunt Jonathan, et Abinadab, et Melchisue, filios Saul. T. LXXXII. Totumque pondus prælii versum est in Saul [h. aggravatum est etiam prælium in Saul]: et consecuti sunt eum viri sagittari, et vulneratus est vehementer a sagittariis. Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, et percute me: ne forte veniant incircumcisi isti et interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus, fuerat enim nimio timore perterritus. Arripuit itaque Saul gladium, et irruit super eum. Quod eum vidisset armiger ejus, videlicet quod mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, et mortuus est cum

¹ Tacet Veronens. ms. « storum, » quod tamen addit Hebræus textus.

LIBER II SAMUELS¹.

Cap. I. — Factum est autem, postquam mortuus est Saul, ut David reverteretur a cæde Amalec, et maneret in Siceleg dies duos. In die autem tertio, apparuit homo veniens de castris Saul, veste concissa, et pulvere aspersus caput, et ut venit ad David, cecidit super faciem suam, et adoravit.

¹ Monet hic scholiastes noster, quantum conjicere nobis licet ex his litterarum vestigiis, apud Hebr. primum Samuelis librum indivisum esse a secundo. Id antea docuit S. Hieronymus in præfatione ad libros Samuel et Malachim, id est, ad Regum libros quatuor: quanquam, ut ipse ibidem observat, a plerisque libri illi duplices haberentur. Canon Hebraice veritatis pro uno habet duos libros Samuelis, ut probant capitulorum sive titulorum numeri una ac continua serie annotati. MARC.

— Nulla inscriptio, nec alia distinctionis a superioribus libri nota in Veronensi est ms., quam quod prioris hujus verba minio infecti antiqua-

eo. Mortuus est ergo Saul, et tres filii ejus, et armiger illius, et universi viri ejus in die illa pariter. Videntes autem viri Israel, qui erant trans vallem et trans Jordanem, quod fugissent viri Israelita, et quod mortuus esset Saul et filii ejus reliquerunt civitates suas et fugerunt: veneruntque Philisthim, et habitaverunt ibi. Facta autem die altera, venerant Philisthim, ut exspoliarent interfectos, et invenerunt Saul et tres filios ejus jacentes in monte Gelboe. Et præciderunt caput Saul, et exspoliaverunt eum armis: et miserunt in terram Philistinorum ea circum, ut annuntiaretur in templo idolorum suorum¹, et in populis. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, corpus vero suspendunt in muro et Beth-San. Quod cum audissent habitatores Jabes Gallaad, quæcumque [h. non habet cunque] fecerant Philisthim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, et ambulaverunt tota nocte, et tulerunt cadaver Saul, et cadavera filiorum ejus, de muro Beth-San: veneruntque Jabes [Vulg. add. Gallaad], et combusserunt ea ibi: et tulerunt ossa eorum, et sepelierunt in nemore Jabes, et jejunaverunt septem diebus.

Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israel fugi. Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? Indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, et multi corruentes e populo mortui sunt, sed et Saul et Jonathan filius ejus interiorunt. Dixitque David

rius, qui et adnotavit in libri albo: « In antiquis exemplaribus hic incipit liber secundus. » Nempe versionum ex Græco τὸν LXX, quæ ante Hieronymianam obtinebant, antiqua exemplaria vocat: monetque iisdem verbis, in nova versione, quam ex Hebræo Hieronymus edidit, nosterque hic exhibet ms., unum esse ad archetypi normam Samuelis librum. Idipsum monuisse scholiastes voluit, quod et Martianeus adnotationis vestigiis conjecit. Sed et S. ipse Pater ibidem in prologo docuit, nihilque fere est dubium, rejecta veteri distinctione, sui illum exemplaris seriem continuasse. Nec eam tamen revocare nunc demum est animus, sed lectorem hac de re monuisse sit satis.

ad adolescentem [h. puerum], qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saul, et Jonathan filius ejus? Et ait adolescens, qui narrabat ei. Casu veni in montem Gelboe, et Saul incombabat super hastam suam, porro currus et equites appropinquabant ei¹, et conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui cum respondissem: Adsum, dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites sum. Et locutus est mihi: Sta super me, et interfice me, quoniam tement me angustiae, et adhuc tota anima mea in me est. Stansque super eum, occidi illum: sciebam enim quod vivere non poterat post ruinam, et tui diadema quod erat in capite ejus, et armillam de brachio illius, et attuli ad te dominum meum huc. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo, et planxerunt, et leverunt, et jejunaverunt usque ad vesperam super Saul, et super Jonathan filium ejus, et super populum Domini, et super domum Israel, quod corruissent gladio. T. LXXXIII. Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei: Unde es? Qui respondit: Filius hominis advenit Amalecites ego sum. Et ait ad eum David: Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres christum Domini? Vocansque Da-

¹ Non habet « ei » Veronens. ms., quod tamen in Hebræo sonat.

² Diximus (hujus edit. col. 525 not. 1) quid de « libro Justorum » Hieron. scripserit: quoniam autem plura adhuc de eodem volumine hoc loco dicenda promissimus, superest ut Raban. Maurum capite i comment. in II lib. Regum ita disserentem audiamus: « Quod vero sequitur, inquit, sicut scriptum est in libro Justorum, etc. Ipsum librum hodie nusquam, neque apud ipsos Hebræos inveniri posse asseverant; sicut nec librum bellorum Domini, cujus in libro Numerorum mentio est: neque carmina Salomonis, neque disputationes ejus sapientissimas de lignorum natura, herbarumque omnium, itemque jumentorum, volucrum, reptilium et piscium. Vel quod in libro verborum dierum dicitur: Reliqua vero operum Salomonis priorum et novissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophete, et in libris Abie Silonitis: in visione quoque Addo videntis, contra Jeroboam filium Nabat, et multa hujusmodi volumina, quae Scriptura quidem fuisse probat scripta, sed hodie constat non esse. Vastata namque a Chaldeis Judea, et bibliotheca antiquitus congregata inter alias provinciae opes hostili est igne consumpta; ex qua pauci qui nunc in S. Scriptura continentur libri, postmo-

vid unum de pueris (Vulg. add. suis), ait: Accedens irrus in eum. Qui percussit eum, et mortuus est. Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci christum Domini. Plauxit autem David planctum [h. planxit autem David lamentatione] hujuscemodi super Saul et super Jonathan filium ejus. [Et praecepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in libro Justorum² [h. Et dixit, ut doceret filios Juda arcum. Ecce scriptum est in libro Justorum], Incolytis, Israel, super montes tuos [h. super excelsa tua] interfecti sunt: quomodo ceciderunt fortes? Nolite annunciare in Geth, neque annuntietis in campis Asealonis, ne forte letentur filiae Philisthim, ne exsultent filiae incircumcisorum. Montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant [Ms. veniat] super vos, neque sint agri primitiarum, quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo. A sanguine interfactorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathan nunquam rediit retrorsum, et gladius Saul non est reversus inanis. Saul et Jonathan amabiles et decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi, aequis velociores, leonibus fortiores. Filiae Israel, super Saul flete, qui vestiebat

dum Ezro pontificis et prophetae sunt industria restaurati. » Haec Rabanus verbo ad verbum desumpsit e libro « Questionum » triginta Bede in libro Regum. Quodque sequitur apud Rabanum: « Sunt tamen, qui dicunt hunc librum Justorum intelligi debere ipsum librum Regum, ubi continentur prophetae justi, Samuel videlicet, Gad et Nathan: in quorum libro scriptum est, qualiter Saul recedens a timore Domini, per inobedientiam suam perierit. » Hoc, inquam, scriptum reperitur in questionibus seu traditionibus Hebr. in libros Regum, quae vulgo Hieronymo ascripta referuntur. « Liber Justorum, » ait falsus ille Hieronymus, « Liber Samuelis est, ubi continentur prophetae justi, etc. » Ex illa nunc sententiarum varietate satis liquet, aequae diversae existisse de libro Justorum opiniones apud veteres ecclesiasticos scriptores, ac eas, qua modo obtinent apud criticos recentiores: et quod praecipue observari velim, diversum esse ab Hieronymo, Beda, et Rabano Mauro scholiastem canonis Hebr. veritatis auctoremque « Questionum Hebraicarum » in libros Regum. MACT.

³ Addunt Vulgati, « Et ait: Considera, Israel, pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati »: quae nec Hieronymiani codices, neque Hebraeus ipse textus habet.

vos coccoino in deliciis, qui praebat ornamenta aurea cultui vestro. Quomodo ceciderunt fortes in praelio: Jonathan in excelsis tuis occisus est. Doleo super te, frater mi Jonathan, decore nimis [h. decore enim], et amabilis super amorem mulierum² [ms. mulieris]. Quomodo ceciderunt robusti, et perierunt arma bellica?

Cap. II. — Igitur post haec consulit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quo ascendam? Et respondit ei: In Hebron. Ascendit ergo David, et duas uxores ejus, Ahinoem Jezraelites, et Abigail uxor Nabal Charneli; sed viros, qui erant cum eo, duxit David singulos, cum domo sua, et manserunt in oppidis Hebron. T. LXXXIV. Veneruntque viri Juda, et uxerunt ibi David, ut regnaret super domum Juda. Et nuntiatum est David, quod viri Jabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergo David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, et sepelistis eum. Et nunc retribuere quidem vobis Dominus misericordiam et veritatem: sed et ego reddam gratiam, eo quod feceritis verbum istud. T. LXXXV. Confortentur manus vestrae, et estote filii fortitudinis. Licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit domus Juda regem sibi. Abner autem filius Ner, princeps exercitus Saul, tulit Hishoseth filium Saul, et circumduxit eum per castra [h. in mahaaim, quod interpretatur, castra], regemque constituit super Galaad et super Gesuri [h. Assuri], et super Jezrael, et super Ephraim, et super Benjamin, et super Israel universum. Quadraginta annorum erat Hishoseth filius Saul, cum regnare coepisset super Israel, et duobus annis regnavit: sola autem domus Juda sequebatur David. Et fuit numerus dierum quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum, et sex mensium. Egressusque est Abner filius Ner, et pueri Hishoseth filii Saul, de castris [h. de mahaaim] in Gabaon. Porro Joab filius Sarvia, et pueri David egressi sunt, et occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt, hi ex una parte piscinae, et illi ex altera. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, et ludent coram nobis. Et respondit Joab: Sur-

¹ In Veronens. ms., « instrumenta ».

² Addunt Vulgati, « Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam »; quae nedum

gant. Surrexerunt ergo et transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Hishoseth filii Saul, et duodecim de pueris David. T. LXXXVI. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, et occiderunt simul; vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaon. Et ortum est bellum durum satis [ms. tacet satis] in die illa, fugatusque est Abner, et viri Israel, a pueris [h. a viris] David. Erant autem ibi tres filii Sarviae, Joab, et Abisai, et Asael; porro Asael cursor velocissimus fuit [h. porro Asael velocissimus in pedibus fuit], quasi unus ex capreis quae morantur in silvis [h. in agris]. Persequebatur autem Asael Abner, et non declinavit ad dexteram neque [ms. sive] ad sinistram omittens persequi Abner. Respexit itaque Abner post tergum suum, et ait: Tunc es Asael? Qui respondit: Ego sum. Dixitque ei Abner: Vade ad dexteram, sive ad sinistram, et apprehende unum de adolescentibus [h. de pueris], et tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asael occidere, quin urgetur eum. Rursusque locutus est Abner ad Asael: Recede, noli me sequi, ne compellam confodere te in terram, et levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum. Qui audire contempsit, et noluit declinare. T. LXXXVII. Percussit ergo eum Abner aversa hasta in inguine, et transfudit eum [ms. tacet eum] et mortuus est in eodem loco: omnesque qui transibant per locum in quo ceciderat Asael, et mortuus erat, subsistebant. Persequentibus autem Joab et Abisai fugientem Abner [h. post Abner], sol occubuit, et venerunt usque ad Collem aquae ductus, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon. Congregatique sunt filii Benjamin ad Abner, et conglobati [ms. congregati] in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius. Et exclamavit Abner ad Joab et ait: Num usque ad internicionem tuam [h. non habet tuam] muro deserviet? Aa ignoras quod periculosus sit desperatio? [h. an ignoras quod amarus erit finis?] Usquequo non dicis populo, ut omittat persequi fratres suos, et ait Joab: Vivit Deus si locutus fuisses, et occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cum in unum convenissent, e regione sederunt, hi ex una parte piscinae, et illi ex altera. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, et ludent coram nobis. Et respondit Joab: Sur-

Hieronymiani mss. juxta Hebræum exemplar, sed et ipsa editio τὸν LXX ignorat.

tota nocte illa, et transierunt Jordanem, et lustrata omni Beth-Oron, venerunt ad castra [ad mahnaim]. Porro Joab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum, et defuerunt de pueris David decem et novem viri, excepto Asaele. Servi autem David percusserunt de Benjamin, et de viris qui erant cum Abner, trecentos sexaginta viros⁴, qui et mortui sunt. Tuleruntque Asael, et sepelierunt eum in sepulcro patris sui in Beth-Leem, et ambulaverunt tota nocte Joab et viri qui erant cum eo, et in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

Cap. III. — Facta est ergo longa concertatio inter domum Saul et inter domum David: David proficiens (Vulg. proficiens), et semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie. T. LXXXVIII. Natique sunt filii David in Hebron: fuitque primogenitus ejus Amnon de Ahinoem Jezraelitide, et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Chammeli: porro tertius Absalom, filius Maacha filiae Tholmai regis Gesur. Quartus autem Adonias, filius Aggith, et quintus Saphathia, filius Abital. Sextus quoque Jethraam, de Agla uxore David. Hi nati sunt David in Hebron. Cum ergo esset praelium inter domum Saul et domum David, Abner « filius Ner » [h. non habet] regebat domum Saul. Fuerat autem Saul concubina nomine Respha, filia Aja. Dixitque Hisboeth² ad Abner: Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Hisboeth, ait: Nunquid caput canis ego sum adversum Judam hodie, qui fecerim misericordiam super domum [h. hodie feci misericordiam super domum] Saul patris tui, et super fratres et proximos ejus, et non tradidit te in manu David: et tu requisisti in me, quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat Deus Abner, et hæc addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo, ut transferatur regnum de domo Saul, et elevetur thronus David super Israel, et super Judam, a Dan usque Ber-Sabee. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum. Misit ergo Abner nuntios ad David

⁴ Tacet ms. Veronens. « viros », quod et Vulgati faciunt.

² S. Hieronymus libro « de nominibus Hebraicis » docuit nos legendum esse « Hisboeth » cum aspiratione: cum enim e libro secundo Regum recensisset quatuor ista nomina, « Hiram, Histob, Hiras, Hisboeth », hanc addidit observationem: « Idcirco cum aspiratione hæc nomina apposimus, quia apud Hebræos et apud Græcos

pro se dicens: Cujus est terra? Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias [h. fœdus], et erit manus mea tecum, et reducam ad te universum Israel. Qui ait: Optime: ego tecum faciam amicitias [h. fœdus]: sed unam rem peto a te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saul, et sic venies, et videbis me. Misit autem David nuntios ad Hisboeth filium Saul, dicens: Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthim. Misit ergo Hisboeth, et tulit eam a viro suo [non habet, suo] Phaltiel, filio Lais. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim, et dixit ad eum Abner: Vade, revertere. Qui reversus est. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israel, dicens: Tam heri quam nudistertius quærebatis David, ut regnaret super vos. Nunc ergo facite, quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israel de manu Philisthim et omnium inimicorum ejus. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia quæ placuerant Israeli et universo Benjamin. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris, et fecit David Abner et viris ejus qui venerant cum eo convivium. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem [h. Surgam et vadam, ut congregem ad dominum meum regem] omnem Israel, et ineant³ tecum fœdus, et imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cum ergo deduxisset David Abner, et ille isset in pace, statim pueri [h. servi] David et Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis. Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, et profectus fuerat in pace. Et Joab, et omnis exercitus qui erat cum eo, postea venerant. Nuntiatio est itaque Joab, a narrantiibus: Venit Abner filius Ner ad regem, et dimisit eum, et abiit in pace. Et Ingressus est Joab ad regem, et ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, et abiit et recessit? Ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te,

per diphthongum scribuntur. » Quid ad presentem adnotationem hodierni Hebr. grammatici respondebunt, qui negant ullam diphthongum esse in lingua Hebraica? MAAR.

³ Iterum cum Vulgatis et Græco ms. Veronens. « ineam ».

⁴ Voculus « ad te », que neque in Hebræo sunt, ignorat Veronens. ms.

ut deciperet te, et sciret exitum tuum et introitum tuum, et nosset omnia quæ agis? Egressus itaque Joab a David, misit nuntios post Abner, et reduxit [h. et reduxit] eum a cisterna Sira, ignorante David. Cumque redisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium porte, ut loqueretur ei, in dolo. T. LXXXIX. Et percussit illum ibi in inguine, et mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris ejus. Quod cum audisset David rem jam gestam⁴, ait: Mundus ego sum, et regnum meum, apud Dominum usque in sempiternum a sanguine Abner filii Ner, et veniat super caput Joab et super omnem domum patris ejus; nec deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, et leprosus, tenens fuscum, et cadens gladio, et indigens pane. Igitur Joab et Absai frater ejus interfecerunt Abner, eo quod occidisset Asael fratrem eorum in Gabaon, in prælio. Dixit autem David ad Joab et ad omnem populum qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, et accingimini saccis, et plangite ante exsequias Abner. Porro rex David sequebatur feretrum. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex (Vulg. add. David) vocem suam, et flevit [h. plangit] super tumulum Abner; flevit [h. plangit] autem et omnis populus. Plangensque rex et lugens⁵ [h. lamentans] Abner, ait: Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner. Manus tue non sunt ligatæ, et pedes tui non sunt compedibus aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis (Vulg. addunt sic) corruisti. Congeminansque omnis populus flevit [h. plangit] super eum. Cumque venisset universa multitudo [h. universus populus] cibum capere cum David, clara⁶ adhuc die, juravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, et hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem, vel aliud quidquam. Omnisque populus audivit [h. cognovit], et placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu [h. in oculis] totius populi. Et cognovit omne vulgus et universus Israel in die illa, quoniam non actum fuisset a rege ut occideretur Abner filius Ner. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam princeps et maximus ce-

cidit hodie in Israel? Ego autem adhuc delicatus, et unctus [h. Ego hodie tener, et unctus] rex; porro viri isti filii Sarviae duri sunt mihi: retribuatur Dominus facienti malum juxta malitiam suam.

Cap. IV. — Audivit autem (Vulg. addunt Hisboeth) filius Saul, quod cecidisset Abner in Hebron, et dissolutæ sunt manus ejus, omnisque Israel perturbatus est. Duo autem viri⁴ principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, et nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothite de filiis Benjamin; siquidem et Beroth reputata [ms. reportata] est in Benjamin. Et fugerunt Berothite in Gethaim, fueruntque ibi advena usque in tempus illud. T. XC. Erat autem Jonathan filio Saul filius debilis pedibus; quinquennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul et Jonathan ex Jezrael. Tollens itaque eum antrix sua, fugit; cumque festinaret ut fugeret, cecidit, et claudus effectus est; habuitque vocabulum Miphiloseth. T. XCI. Venientes igitur filii Remmon Berothite, Rechab et Baana, ingressi sunt Ieruvete die domum Hisboeth: qui dormiebat super stratum suum meridie⁵. Ingressi sunt autem domum assumentes spicas tritici, et percusserunt eum in inguine Rechab et Baana frater ejus, et fugerunt. Cum autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectulum suum in conclavi, et percutientes interfecerunt eum; sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti tota nocte, et attulerunt caput Hisboeth ad David in Hebron: dixeruntque ad regem: Ecce caput Hisboeth filii Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam, et dedit Dominus domino meo regi ultiones (Vulg. ultionem) hodie de Saul, et de semine ejus. T. XCII. Respondens autem David Rechab, et Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothite, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia; quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, et dixerat: Mortuus est Saul, qui putabat se prospera nuntiare, tenui et occidi (Vulg. addunt eum) in Siceleg, cui oportebat me (Vulg. tacent me) dare mercedem pro nuntio. Quanto magis nunc, cum homines impij interfecerint virum

ibi tantum « adhuc in die ».

⁴ Hic ms. Veronens. tacet « viri »: mox « Baana » constanter legit pro « Baana », Hebr. בנינה.

⁵ Abest iterum a Veronens. cod. « et lugens », quod neque in Hebræo resonat.

⁶ Satis contentiose ad Hebræum exemplar respuit ms. Veronens. vocem « clara ». Nempè est

innoxium, in domo sua, super lectulum suum, non quæram sanguinem ejus de manu vestra, et auferam vos de terra? Præcepit itaque David pueris (*Vulg. addunt suis*), et interfecerunt eos: præcedentesque manus et pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron; caput autem Hisboeth tulerunt, et sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

T. XCIII. *Cap. V.* — Et venerunt universæ tribus Israel ad David in Hebron, dicentes: Ecce nos, os tuum et caro tua sumus. Sed et heri et nudius tertius, cum esset Saul rex super nos, tu eras educens et reducens Israel: dixit autem Dominus ad te: Tu pascere populum meum Israel, et tu eris dux super Israel. Venerunt quoque senes [h. omnes senes] de Israël ad regem in Hebron, et percussit cum eis rex David fœdus in Hebron coram Domino; unxeruntque David in regem super Israel. Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpisset, et quadraginta annis regnavit. In Hebron regnavit super Judam septem annis et sex mensibus: in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israel et Judam. Et abiit rex, et omnes viri qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebuseum habitatorem terre; dictumque est ad David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos et claudos dicentes: Non ingreditur David huc. Cepit autem David arcem Sion; hæc est civitas David. Proponerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebuseum, et tetigisset domatam fistulas, et claudos, et cæcos odientes animam David [h. Et dixit in die illa David, qui percussisset Jebuseum, et tetigerit fistulam, et claudos et cæcos odientes animam David]. Idecirco dicitur in proverbio: Cæcus et claudus non intrabunt templum [h. domum]. Habitavit autem David in arce, et vocavit eam civitatem David et edificavit per gymrum a Mello et intrinsecus. Et ingreditur proficiens¹ atque succrescens, et Dominus Deus exercituum erat cum eo. T. XCIV. Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, et ligna cedrina, et artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes, et edificaverunt domum David. Et cognovit David quoniam confirmasset [h. firmasset] eum Dominus regem super Israel,

¹ Ms. Veronens., « proficiens », fortasse presens Hebræo יָרֵךְ.

² Rursus addunt Vulgati: « Si ascendam contra Philisthæos, et tradas eos in manus meas? » Quæ nec Hebræus habet, nec Hieronymianæ ver-

et quoniam exaltasset regnum ejus super [h. propter] populum suum Israel. Accepit ergo David adhuc concubinas et uxores de Jerusalem, postquam venerat de Hebron. T. XCV. Natiique sunt David [h. et adhuc] alii filii et filie, et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Jerusalem, Samua, et Sobah, et Nathan, et Salomon, et Ibahar et Elisua, et Nepheg, et Japhia, et Elisama, et Eliada [ms. Elida], et Eliphelet. Audierunt ergo Philisthim quod unxissent David in regem super Israel, et ascenderunt universi ut quærent David; quod cum audisset David, descendit in præsidium. Philisthim autem venientes diffusi sunt in valle Raphaim. Et consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthim? Et si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthim in manu tua. Venit ergo David in Baal Pharasim, et percussit eos ibi, et dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aque. Propterea vocatum est nomen loci illius Baal-Pharasim. Et reliquerunt ibi sculpilla sua; que tulit David, et viri ejus. Et addiderunt adhuc Philisthim ut ascenderent, et diffusi sunt in valle Raphaim. Consuluit autem David Dominum: qui respondit: Non ascendas² (*Vulg. addunt contra eos*), sed gyra post tergum eorum, et venies ad eos ex adverso pyrorum [h. flentium]. Et cum audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum [h. flentium], tunc inibis prælium; quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat³ castra Philisthim. Fecit itaque David sicut ei præceperat Dominus, et percussit Philisthim, de Gabee usque dum venias Gezer⁴.

T. XCVI. *Cap. VI.* — Congregavit autem rursus David omnes electos ex Israël triginta millia. Surrexitque (*Vulg. ad. David*) et abiit, et universus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcem Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in Cherubim super eam. Et imposuerunt arcem Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem et Abio filii Abinadab, minabant plaustrum novum. Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcem Dei Abio

sionis codices.

² Ms. Veronens., « ut percutias ». Hebr. indefinitive, « ad percutiendum ».

³ Idem ms., « cum venies Gezer ».

præcedebat arcem. David autem et omnis Israel ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabricatis, et citharis et liris et tympanis et sistris et cymbalis. Postquam autem venerunt ad arcem Nachon, Oza extendit manum ad arcem Dei et tenuit eam; quoniam calcitrabant boves¹. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, et percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcem Dei. Contristatus est autem David, eo quod percussisset [h. divisisset] Dominus Ozam, et vocatum est² nomen loci illius, percussio [h. divisio] Oza, usque in diem hanc. Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingreditur ad me arca Domini? Et noluit divertere ad se arcem Domini in civitatem David; sed divertit eam in domum Obed-Edom Getthæi. Et habitavit arca Domini in domo Obed-Edom Getthæi tribus mensibus, et benedixit Dominus Obed-Edom, et omnem domum ejus. Nuntiaturque regi David: Benedixit (*Vulg. quod benedixisset*) Dominus Obed-Edom, et omnia ejus, propter arcem Dei. Abiit ergo David, et adduxit arcem Dei de domo Obed-Edom in civitatem David cum gaudio³. Cumque transcendissent qui portabant arcem Domini sex passus, immolabant bovem et arietem, et David saltabat totis viribus ante Dominum. Porro David accinctus erat ephod lineo⁴. Et David et omnis domus Israel ducebant arcem testamenti [h. non habet testamentum] Domini, in jubilo et in clangore buccina. Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem atque saltantem coram Domino, et despexit eum in corde suo. Et introduxerunt arcem Domini, et posuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat ei David, et obtulit David holocausta coram Domino, et pacifica. Cumque complexisset offerens holocaustum et pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum. Et paritatus multitudini universæ Israel, tam viro quam mulieri, singulis collyridam panis unam [h. legam panis unam], et assaturam bubulæ carnis unam, et similan frixam oleo, et abiit omnis po-

pulus, unusquisque in domum suam. Reversusque est David ut benediceret domui suæ, et egressa Michol filia Saul in occursum David, ait: Quam gloriosus fuit hodie rex Israel, disceopiciens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potius quam patrem tuum, et quam omnem domum ejus, et præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israël, et ludam, et villor flamm plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis, et cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. T. XCVII. Igitur Michol filia Saul non est natus filius usque ad diem mortis suæ.

Cap. VII. — Factum est autem cum sedisset rex in domo sua, et Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis, dixit ad Nathan prophetam: Videsne quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita sit in medio pellium? Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est. T. XCVIII. Factum est autem in illa nocte, et ecco sermo Domini ad Nathan, dicens: Vade et loquere ad servum meum David: Hæc dicit Dominus: Nunquid tu edificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitavi in domo ex die illa, qua eduxi⁵ filios Israel de terra Ægypti, usque in diem hanc: sed ambulabam in tabernaculo, et in tentorio. Per cuncta loca, qua transivi cum omnibus filiis Israel, nunquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israel, cui præcepi ut pasceret populum meum Israel, dicens: Quare non edificastis mihi domum cedrinam? Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te de pascuis sequentem gregem, ut esses dux super populum meum Israel, et fui tecum in omnibus ubique ambulasti, et interfeci universos inimicos tuos a facie tua; focique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terra. Et ponam locum populo meo Israel, et plantabo eum, et habitabit sub eo, et non turbabitur amplius; nec addent filii iniquitatis ut affligant eum

¹ Vulgati addunt, « Et declinaverunt eam », quod comma Hebræus et mss. Hieronymiani ignorant.

² Veronens. mss., « Et vocavit », rectius ad Hebræum יָקָרָה.

³ In Vulgatis adduntur verba, « et erant cum David septem chori, et victima vituli », quæ ne-

que in Hebræo sunt, neque in Hieronymianis antiquis codicibus.

⁴ Consule quæ de ephod lineo leguntur apud Hieronymum in epistola, quam ad Marcellam superius scriptam diximus. MAN.

⁵ Ms. Veronens. « ex die qua eduxi », Hebræo pressius.

sicut prius, ex die qua constituti iudices super populum meum Israel, et requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. Prediciteque tibi Dominus, quod domum faciat tibi Dominus. Cumque completi fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus; ipse edificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum. Ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium; qui si inique aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, et in plagis filiorum hominum. Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli a Saul, quem amovi a facie mea¹. Et fidelis erit domus tua, et regnum tuum, usque in aeternum ante faciem tuam, et thronus tuus erit firmus jugiter. Secundum omnia verba haec, et juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David. T. XCIX. Ingressus est autem rex David, et sedit coram Domino, et dixit: Quis ego sum, Domine Deus, et thronus tuus erit firmus? Sed et hoc parum visum est in conspectu tuo [h. in oculis tuis], Domine Deus, nisi loqueris etiam de domo servi tui in longinquum; ista est enim lex Adam [h. hominis], Domine Deus. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te? Tu enim scis servum tuum, Domine Deus [h. Domine, Domine]. Propter verbum tuum, et secundum cor tuum fecisti omnia magna haec, ita ut notum faceres servo tuo. Idcirco magnificatus es, Domine Deus [h. Domine, Domine], quia non est similis tui,

¹ Omnino rectius « a facie tua » praefert Veronens. ms. juxta Hebraeum כִּי־פָנַי לְפָנָי.

² LXX, similiter, « Domine, mi Domine ». In Hebr. scriptum habet דְּבָרַי יְהוָה, idque legitur juxta puncta vocalia Massoretharum: « Adonai Elohim », non ut imperitiores existimant, « Adonai Jehova. Eloim » autem semper « Deus » interpretatur: bene igitur S. Hieronymus Latine reddidit, « Domine Deus; » cui etiam consentiunt orientalem interpretes, Chaldaeus, Syrus et Arabs. Nec dissimulare possumus scholiastam canonis Hebr. veritatis hallucinatam fuisse in adnotatione immediate sequenti, quia Hebr. non habet דְּבָרַי יְהוָה דְּבָרַי יְהוָה, quod utenique patrem interpretatum « Domine, Domine », sed scriptum legitimus hoc eodem loco אֲדֹנָיִם אֱלֹהִים, « Adonai Elohim », quod significat, « Domine Deus ». MART.

— Hebraeum ipsum scholiastam reprehendit Martianus, cum scriptum hic sit in Hebraeo

neque enim est Deus extra te, in omnibus quas audivimus auribus nostris. Quae est autem, ut populus tuus Israel, gens [h. una] in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, et poneret sibi nomen, faceretque eis magna, et horribilia super terram, a facie puli tui, quem redemisti tibi ex Aegypto, gentem, et deum ejus [h. gentibus et diis earum]. Firmasti enim tibi populum tuum Israel in populum sempiternum, et tu, Domine (Vulg. adhaerens Deus), factus es eis in Deum. Nunc ergo, Domine Deus [h. non habet Deus], verbum³ quod locutus es super servum tuum et super domum ejus, suscita in sempiternum: et fac sicut locutus es, ut [ms. et] magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur: Dominus exercituum, Deus super Israel. Et domus servi tui David erit stabiliata coram Domino [h. coram te], quia tu, Domine exercituum Deus Israel, revelasti aurem servi tui, dicens: Domum edificabo tibi; propterea invenit servus tuus cor suum, ut oraret te [ms. tacet te] oratione hac. Nunc ergo, Domine Deus, tu es Deus, et verba tua erunt vera; locutus es enim ad servum tuum bona haec. Incipe igitur, et benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te; quia tu, Domine Deus, locutus es, et benedictione tua benedicetur domus servi tui in sempiternum.

T. C. Cap. VIII. — Factum est autem post haec, percussit David Philisthim, et humiliavit eos, et tulit David frenum tributum de manu Philisthim. Et percussit Moab, et mensus est eos

דְּבָרַי יְהוָה, quod ex Massoretharum praecocepto legendum est, « Adonai Elohim »: mox vero ipsis verbis אֲדֹנָיִם אֱלֹהִים. Diximus suspicari nos scholiastam has adnotationes non ex Hebraeo archetypo, sed ex Latino quopiam codice derivasse, in quo nonnulla ex LXX versione veteri incederint.

³ Abest quoque hoc apud LXX nomen Dei: καὶ ὄν Κύριός μου, ἔρχομαι, etc., id est, « Et nunc, Domine mi, verbum, etc. » Exstat tamen in hodierno Hebr. textu, יְהוָה יְהוָה אֱלֹהִים, « Venite Adonai Elohim », quod transferunt in Latium sermonem, « Et nunc, Domine Deus ». Restat itaque, nisi nos fallat opinio, LXX interpretes ac scholiastam canonis Hebr. verit. vos esse exemplaribus Hebr. in quibus deest vox « Elohim » post nomen « Adonai », aut, si placet, « Jehovah ». MART.

— Hinc denno colligere est, scholiastam non ipsum Hebraeum exemplar consuluisse, est enim in Hebraeo « Deus. »

funiculo, coequans terrae; mensus est autem duos funiculos, unum ad occidentum, et unum ad vivificandum [h. mensus est autem duos funiculos ad occidentum, et unum ad vivificandum]; factusque est Moab David serviens sub tributo [h. est Moab David serviens, ferens munera]. Et percussit David Adadazer¹ filium Roob, regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen Euphratem. Et captus David ex parte ejus mille septingentis equitibus, et viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales currum; dereliquit autem ex eis centum currus. Venit quoque Syria Damasci, ut praesidium ferret Adadazer regi Soba; et percussit David de Syria viginti duo millia virorum. Et posuit David praesidium in Syria Damasci, factaque est Syria David serviens sub tributo [h. serva ferens munera]; servavitque [h. salvavit] Dominus David in omnibus ad quaeque profectus est. Et tulit David torques aures², quas habebant servi Adadazer, et detulit eas in Jerusalem. Et de Bete et de Berothai [ms. Beroth], civitatibus Adadazer, tulit rex David aures multum nimis. Audivit autem Thou [h. Thoi] rex Emath, quod percussisset David omne³ robur Adadazer, et misit

Thou [h. Thoi] Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, et gratias ageret eo quod expugnasset [h. et benediceret eum eo quod pugnavisset] Adadazer, et percussisset eum, T. CI. Hostis quippe erat Thou Adadazer, et in manu ejus erant vasa aurea, et vasa argentea, et vasa aerea: quae et ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento et auro quae sanctificaverat de universis gentibus quas subegerat, de Syria, et Moab, et filiis Ammon, et Philisthim, et Amalec, et de manibus Adadazer filii Roob [ms. Roboth] regis Soba. Fecit quoque sibi David nomen, cum reverteretur capta Syria in valle Salarum, caesis decem et octo millibus⁴; et posuit in Idumaea custodes, statuitque praesidium, et facta est universa Idumaea serviens David. Et servavit [h. salvavit] Dominus David in omnibus ad quaeque profectus est. Et regnavit David super omnem Israel: faciebat quoque David iudicium et iustitiam omni populo suo. Joab autem filius Sarviae erat super exercitum: porro Josephat filius Ahitub erat a commentariis: et Sadoch filius Ahitob, et Abimelech⁵ filius Abiathar, erant sacerdotes: et Saraias, scriba; Banaias autem filius Joiada, su-

¹ In editis « Adazer » legitur: quod fluxit LXX interpretibus, qui legunt Ἀδραζάρ, id est, ἡ « Resch » pro ἡ « Dateth ». Hebraeus cum omnibus mss. Latinis antiquioribus ac melioris nota habet « Adadazer ». MART. — In ms. Veronens. hic « Adadazer »: Vulgati « Adazer ».

² Veronens. ms. cum Vulgatis « arma aurea, quae », etc., quibus et Hebraeus textus, et hexaplares Graeci interpretes propius accedunt.

³ Ad ms. Veronensis fidem, tum Hebraei textus et Graeci, suffecimus hic verbum « omne », quod deest.

⁴ Pro « decem et octo millibus », codices sacrorum bibliothorum manuscripti legunt, « caesis duodecim millibus ». De quo disputat auctor « OQ. Hebraicarum » in libris Regum, dicens: « Et si quem movet, quod in plerisque Latino-rum codicibus invenitur, David non decem et octo milia in valle Salarum, sed duodecim milia caecidisse, noverit hoc vitio scriptorum in ejusdem codicibus inolitum esse: veraciter tamen David in eadem valle Salarum decem et octo milia caecidit, Joab vero duodecim milia: sicut in titulo quinquagesimi octavi psalmi scribitur. » Advertat lector errorem hic esse in numero tam in editis libris quam in manuscriptis; nam pro « quinquagesimo octavo psalmo », legendum est, « in titulo quinquagesimi noni psal-

mi », vel « sexagesimi » juxta Hebraeos. MART. — Veronensis quoque ms., quemadmodum et reliqui omnes quos Martiane consuluit magno numero, habent duntaxat « duodecim millibus »: quem errorem, scriptorum vitio inolitum Latinis codicibus jamdiu antea auctor « Quastion. Hebraic. » in libris Regum, ab ipso Martiano laudatus, castigaverat. Sed et Lucas Brugensis corruptam eandem in suis mss. lectionem reperit, quam ad Hebraici exemplaris auctoritatem repudiavit.

⁵ Iterum corrupte legitur in Veronens. ms. « Abimelech » pro « Achimelech ». Obtinuit hic error in Graecis libris jam inde ab Eusebii temporibus, qui in psalm. xxxiii. sic disserit: Ἴπὸ τῶν βασιλευσῶν γραφῆ Ἀχιμελεχ περιέχεται, ἐναλλαχῆ στοιχείου λεγομένης. ὁδὲν δὲ κινεῖσθαι παρὰ γὰρ τὴν ὁμοιότητα τοῦ στοιχείου τοῦ Βῆθ παρ' Ἑβραίοις καλομένου καὶ τοῦ Κὰρ διαφόρος ἐξέβδη ἡ ὀνομασθεὶς γὰρ ἐν καὶ ταῦτόν ἐστι τὰ δύο στοιχεία, βραχυτέρας κεφαλῆς μόνης ἐναλλαχτοῦσης. « Regnorum scriptura Achimelech habet; no litterae commutatione quispiam movetatur: nam ea quae inscribitur inter litteras Beth et Chap, ut Hebraei vocant, similitudine, diverse nomen fuit: siquidem una eademque fere estidorum elementorum figura, brevissimo solum apice distinguente. » Verum ipso etiam Eusebii fallitur,

per Cherethi et Phelethi [h. Saraia, scriba: et Banaia filius Joiada, Cherethi et Phelethi]: filii autem David sacerdotes erant.

T. CII, Cap. IX. — Et dixit David: Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saul, et [ms. ut] faciam cum eo misericordiam propter Jonathan? Erat autem de domo Saul servus, nomine Siba: quem cum vocasset rex ad se, dixit ei: Tunc es Siba? Et ille respondit: « Ego sum » [h. non habet] servus tuus. Et ait rex. Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathan, debilis pedibus. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem: Ecce, ait, in domo est Machir filii Amiel in Lodobar. Misit ergo rex David, et tulit eum de domo Machir filii Amiel de Lodobar [ms. Lodabar]. Cum autem venisset Miphiboseh, filius Jonathan, filii Saul, ad David, corruit in faciem suam, et adoravit. Dixitque David: Miphiboseh? Qui respondit: Adsum servus tuus. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, et restituum tibi omnes agros Saul patris tui, et tu comedas panem in mensa mea semper. Qui adorans eum, dixit: Quis « ego sum » [h. non habet] servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei? Vocavit itaque rex Sibam puerum Saul, et dixit ei: Omnia quaecumque fuerunt Saul, et universam domum ejus, dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram tu, et filii tui, et servi tui: et inferes filio domini tui cibos [h. panem] ut alatur: Miphiboseh autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Siba quindecim filii, et viginti servi. Dixitque Siba ad regem: Sicut iussisti, domine mi rex, servo tuo, sic faciet servus tuus: et Miphiboseh comedet super mensam tuam [h. meam], quasi unus de filiis regis. Habebat autem Miphiboseh filium parvulum nomine Micha: omnis verò cognatio domus Siba serviebat Miphiboseh. Porro Miphiboseh habitabat in Jerusalem: quia de mensa regis jugiter vescabatur: et erat claudus utroque pede.

neque enim per β scribitur in Hebraeo אִיבִיכָה, sed per η , qua una recta est scriptio, אִיבִיכָה. Subsequitur in Veronensi cod. « filius Abiathar sacerdotis »: iterum vitiose, nisi si passim obvia E in I litterarum mutatione, putandum est scribi pro « sacerdotes », verbumque « erat », elegantius pretermittitur.

T. CIII, Cap. X. — Factum est autem post hæc, ut moretetur rex filiorum Ammon, et regnavit Annon² [h. Hanon] filius ejus pro eo. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Anon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cum autem venissent servi David in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Anon dominum suum: Putas quod propter honorem patris tui David miserit ad te consolatores, et non ideo ut investigaret, et exploraret civitatem, et everteret eam, misit David servos suos ad te? Tulit itaque Anon servos David, rasiitque dimidiam partem barbe eorum, et præscidit vestes medias usque ad nates, et dimisit eos. Quod cum nuntiatum esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi « turpiter » [h. non habet] valde, et mandavit eis David [h. rex]: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, et tunc revertimini. Videntes autem filii Ammon quod injuriam fecissent David [h. quod fœdassent David], miserunt et conduxerunt mercede Syrum Roob [h. Syrum domus Robob], et Syrum Soba, viginti millia peditum, et a rege Maacha mille viros, et ab Histob duodecim millia virorum. Quod cum audisset David, misit Joab et omnem exercitum bellatorum. Egressi sunt ergo filii Ammon, et direxerunt faciem ante ipsum [h. non habet ante ipsum] in introitu porte: Syrus autem Soba, et Roob, et Histob, et Maacha, seorsum erant in campo. Videns igitur Joab quod preparatum esset adversum se prelium, et ex adverso et post tergum, elegit ex omnibus electis Israel, et instruxit aciem contra Syrum: reliquam autem partem populi tradidit Absa [h. Absai] fratri suo, qui direxit aciem contra filios Ammon. Et ait Joab [h. non habet]: Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adiutorium; si autem filii Ammon prævaluerint adversum te, auxiliorum tibi. Esto vir fortis, et pugnemus pro populo nostro, et civitate [h. et civitatibus] Dei nostri; Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo [h. in oculis suis]. Iniit itaque Joab, et po-

¹ Manuscripti plures retinent « mensam tuam », alii habent « mensam meam » juxta adnotationem marginalem canonis. Videtur de illa variante lectione « Questiones » jam citatas suppositi Hieronymi. MART.

² Ms. Veronens., « et regnaret Anon ».

pulus qui erat cum eo, certamen contra Syros; qui statim fugerunt a facie ejus. Filii autem Ammon, videntes quia fugissent Syri, fugerunt et ipsi a facie Absai, et ingressi sunt civitatem: reversurque est Joab a filiis Ammon, et venit Jerusalem. Videntes igitur Syri quoniam corruisent coram Israel, congregati sunt pariter. Misitque Adadezer¹, et eduxit Syros qui erant trans fluvium, et [h. et venerunt in Helam] adduxit exercitum eorum; Sobach autem, magister militiae Adadezer, erat princeps eorum. Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israel, et transivit Jordanem, venitque in Helam²; et direxerunt aciem Syri ex adverso David, et pugnaverunt contra eum. Fugeruntque Syri a facie Israel, et occidit David de Syris septingentos currus, et quadraginta millia equitum: et Sobach principem militiae percussit: qui statim mortuus est. Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adadezer, victos se ab Israel³, fecerunt pacem cum Israel et servierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultra [ms. tacet ultra] filiis Ammon.

Cap. XI. — Factum est autem, vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere [h. eo tempore quo reges ad bella processerant], misit David Joab, et servos suos cum eo, et universum Israel, et vastaverunt filios Ammon, et obsederunt Rabba; David autem remansit [h. habitabat] in Jerusalem. T. CIV. Dum hæc agerent, accidit ut surgeret David de stratu suo post meridiem, et deambularet in solario [h. Et factum est in tempore vespertino ut surgeret David de stratu suo et deambulabat in solario] domus regis, viditque mulierem se lavantem, ex adverso [h. non habet, ex adverso] super solarium suum [h. desuper solario]: erat autem pulchra mulier valde. Misit ergo rex [h. David], et requisivit quæ esset mulier. Nuntiatumque est ei, quod ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ Hethæi [h. Et dixit: Nonne ista est Bethsabee filia

Heliam, uxor Uriæ Hethæi]. Missis itaque David nuntiis tulit eam. Quæ cum ingressa esset ad illum, dormivit cum ea: statimque sanctificata est ab immunditia sua [h. Et ipsa sanctificabat se ab immunditia sua]; et reversa est domum suam concepto fetu. Mittensque nuntiavit David, et ait: Concepisti. Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethæum. Misitque Joab Uriam ad David. Et venit Urias ad David. Quæsitque David quam recte ageret Joab, et populus, et quomodo administraretur bellum. Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, et lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est cum cibis regis [h. secutusque est cum munusculum regium]. Dormivit autem Urias ante portam domus regie cum aliis servis domini sui, et non descendit ad domum suam. Nuntiatumque est David a diecentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Nunquid non de via venisti? Quare non descendisti in domum tuam? Et ait Urias ad David: Arca et Israel et Juda habitant in papilionibus [h. tabernaculis], et dominus meus Joab, et servus domini mei super faciem terræ manent: et ego ingrediar domum meam, ut comedam, et bibam, et dormiam cum uxore mea? Per salutem tuam, et per salutem animæ tuæ, non faciam rem hanc [h. Vivas tu, et vivat anima tua, non faciam hanc rem]. Ait ergo David ad Uriam: Mane hic etiam hodie, et cras dimittam te [h. mittam te]. Mansit autem Urias in Jerusalem die illa et altera, et vocavit eum David, ut comederet coram se, et biberet, et inebriavit eum: qui, egressus vespere, dormivit in stratu suo cum servis domini sui, et in domum suam non descendit. Factum est ergo mane, et scripsit David epistolam [h. librum] ad Joab⁴: misitque per manum Uriam, scribens in epistola [h. in libro]: Ponite Uriam ex adverso belli, ubi fortissimum prelium est: et derelinquite eum, ut percussus intereat. Igitur cum Joab obsideret ur-

quidem hic הָהָא in Hebraeo, הָהָא.

³ Intererunt Vulgati libri hæc, « Expaverunt et fuerunt quinquaginta et octo millia, coram Israel ». Quæ Hieronymiani ms. ac textus originales nesciunt.

⁴ Ms. Veronens., « quod non faciam », Hebraea phrasis est, « si faciam ».

⁵ Recentior manus in Veronens. cod. hic addit, manu sua obsignavit annulo suo », quod glossesma, si in alio usquam libro exstet, haud scio.

¹ Hic in Hebr. contextu scriptum est דָּרְדָּרִי, « Adarezer », cum supra capite octavo legatur cum duplici dalet, « Adadezer », quod etiam mss. Latini retinent hoc loco. MART.

— Quod hic effert Hebraica, exemplar per γ « Adarezer », factum passim obvia perquam similitudinem litterarum γ et η mutatione.

² In aliis ms. libris legitur: « Helama » et « Helama ». Emendator vero canonis expunxit ultimum a ex « Helama », MART.

— Veronens. ms. « Helama », atque additur

hem, posuit Uriam in loco in quo sciebat viros esse fortissimos. Egressique viri de civitate, belabant adversum Joab, et ceciderunt de populo servorum David, et mortuus est etiam Urias Hethaeus. Misit itaque Joab, et nuntiavit David omnia verba praelii: praecipitque nuntio, dicens: Cum compleveris universos sermones belli ad regem, si cum videris indignari, et dixerit: Quare accessistis ad murum, ut praeliaremini? An ignorabitis quod multa desuper ex muro tela mittantur? Quis percussit Abimelech filium Jerobeset [ms. Hieroboseth; Vulg. Jerobaal]: nonne mulier misit super eum fragmen molae de muro, et interfecit eum in Thebes? Quare juxta murum accessistis? Dices: Etiam servus tuus Urias Hethaeus occubuit. Abiit ergo nuntius, et venit, et narravit David omnia, quae ei praeceperat Joab. Et dixit nuntius ad David: Praevaluerunt adversum nos viri, egressi sunt ad nos¹ in agrum: nos autem, facto impetu, persecuti eos sumus usque ad portam civitatis. Et direxerunt jacula sagittarum ad servos tuos ex muro desuper: mortuique sunt de servis regis, quin etiam servus tuus Urias Hethaeus mortuus est. Et dixit David ad nuntium: Haec dices Joab: Non te frangat ista res: « Varius enim eventus est praelii » [h. non habet], et [h. quoniam] nunc hunc, nunc illum consumit² gladius: conforta bellatores tuos [h. bellum tuum] adversum urbem, ut destruas eam, et exhortare eos [h. illud]. Audivit autem uxor Urie quod mortuus esset Urias vir suus, et planxit eum [h. lamentata est]. Transactoque luctu, misit David, et introduxit eam in domum suam, et facta est ei uxor, peperitque ei filium: et displicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino [h. in oculis Domini].

T. CV. Cap. XII. — Misit ergo Dominus Nathan ad David: qui cum venisset ad eum, dixit ei: Duo viri erant in civitate una, unus dives, et alter pauper. Dives habebat oves, et boves plurimos valde. Pauper autem nihil habebat omnino, praeter ovem unam parvulam, quam emerat, et nutrierat, et quae creverat apud eum cum filiis ejus simul, de pane [h. buccella] illius comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu illius dormiens: eratque illi, sicut filia [ms. filius]. Cum autem peregrinus quidam venisset ad divitem,

¹ In Veronens. ms., « egressi sunt adversum nos »: versiones quoque aliae, contra nos » habent.

² Idem ms. « consumet ». Hebraeus quoque

parcens ille sumens de ovibus et de bobus suis, ut exhiberet convivium peregrino illi, qui venerat ad se, tulit ovem viri pauperis, et preparavit cibos homini [h. viro], qui venerat ad se. Iratus autem indignatione David adversus hominem [h. virum] illum nimis, dixit ad Nathan: Vivit Dominus, quoniam filius mortis est vir, qui fecit hoc. Ovem reddet in quadruplum, eo quod fecerit verbum istud, et non pepercit. Dixit autem Nathan ad David: Tu es ille vir. Haec dicit Dominus Deus Israel: Ego unxi te regem super Israel, et ego erui te de manu Saul. Et dedi tibi domum domini tui, et uxores domini tui in sinu tuo, dedique tibi domum Israel et Juda; et si parva sunt ista, adjiciam tibi majora [h. dupplicia]. Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu mei [h. in oculis ejus]? Urias Hethaeus percussisti gladio, et uxorem illius accepisti tibi [ms. tacet tibi] uxorem, et interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eo quod despexeris me, et toleris uxorem Urie Hethaei, ut esset uxor tua. Itaque [h. non habet itaque] haec dicit Dominus: Ecce, ego suscitabo super te militem de domo tua, et tollam uxores tuas in oculis tuis et dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoris tuis in oculis solis hujus. Tu enim fecisti abscondite; ego vero faciam verbum istud in conspectu omnis Israel, et in conspectu solis. T. CVI. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: Dominus quoque transiit peccatum tuum: non morieris. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini³, propter verbum hoc, filius [h. blasphemando blasphemasti inimicos Domini, propter verbum hoc, etiam et filius], qui natus est tibi, morte morietur. Et reversus est Nathan in domum suam. T. CVII. Percussitque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Urie David, et desperatus est. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo: et jejunavit David jejuniis [ms. jejuniis], et ingressus seorsum, jacuit super terram. Venerunt autem seniores domus ejus, cogentes eum ut surgeret de terra; qui noluit, neque comedit cum eis cibum [h. panem]. Accidit autem die septima ut moreretur infans [h. parvu-

דמי.

³ Consule hunc locum in « Quaestionibus Hebr. » in libros Regum. MART.

lus]; timueruntque servi David nuntiare ei quod mortuus esset parvulus. Dixerunt enim: Ecce dum parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, et non audiebat vocem nostram: quanto magis si [ms. tacet si] dixerimus: Mortuus est puer [h. parvulus], se affliget? Cum ergo vidisset⁴ David servos suos missitantes, intellexit quod mortuus esset infantulus [h. parvulus], dixitque ad servos suos: Num mortuus est? Surrexit ergo David de terra, et lotus unctusque est. Cumque mutasset vestes, ingressus est domum Domini, et adoravit, et venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, et comedit. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? Propter infantem [h. parvulum], cum adhuc viveret, jejunasti et fobas, mortuo autem puero [h. parvulo] surrexisti, et comediti panem? Qui ait: Propter infantem [h. parvulum], dum adhuc viveret, jejunavi et flavi, dicebam enim: Quis scit si forte donet eum mihi Dominus, et vivat⁵ infans [h. Quis scit forte miseratur mei Dominus et vivet parvulus]? Nunc autem pater quia mortuus est, quare jejunem? Nunquid potero cum revocare amplius? Ego vadam rugis ad eum; ille vero non revertetur ad me. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam. T. CVIII. Ingressusque ad eam dormivit cum ea; quae genuit filium, et vocavit nomen ejus Salomon, et Dominus dilexit eum. Misitque in manu Nathan propheta, et vocavit nomen ejus, Amabilis Domino, eo quod diligeret eum Dominus [h. Et vocavit nomen Domini propter Domi-

num]. Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filium Ammon, et expugnabat urbem regiam. Misitque Joab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath [h. Rabba], et capienda est urbs Aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, et obside civitatem, et cape eam, ne cum a me vastata fuerit urbs, nomini meo ascribatur victoria. Congregavit itaque David omnem populum, et profectus est adversum Rabbath. Cumque dimicasset, cepit eam. Et tulit diadema regis eorum [h. Melchom, quod interpretatur, rex eorum] de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, et impositum est super caput David. Sed et praedam civitatis asportavit multam valde; et populum quoque ejus adducens serravit et circumcepit super eos ferrata carpenta; divisitque cultros, et traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Et reversus est David et omnis exercitus in Jerusalem.

T. CIX. Cap. XIII. Factum est autem post haec⁶, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Ammon filius David, et deperiret⁷ propter eam, ita ut aegrotaret propter amorem ejus, quia cum esset virgo, difficile ei videbatur ut quidpiam inhoneste ageret cum ea⁸. Erat autem Ammonis amicus nomine Jonabab, filius Semmaa [ms. Semmai] fratris David, vir prudens valde. Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie, fili regis, per singulos dies? Cur non indicas mihi? Dixitque ei Ammon: Thamar sororem Absalom fratris mei amo-

David, et diligeret eam valde: ita ut, etc. » Colbertinae bibliothecae duo, et S. Germani alter legunt juxta Vulgatam Latinam versionem nostram, hoc solum excepto, « et peperit in eam valde », pro « deperiret eam valde ». Denique San-Germanensis noster n. 7, legit in sacro contextu, « et diligeret eam valde »; in margine vero, « vel deperiret in eam ». His addendis Corbeiensis major, n. 4, solus puram exhibet lectionem Vulgate, nam qui superest ex undecim mss. codicibus, quos in hoc opere contulimus, hano diversam ab aliis retinet lectionem, « et deperiret pro ea valde ». Phrasim isthanc, « deperire in eam », minime insolens est apud Hieronymum, ut suis locis notabimus.

⁸ Cum Vulgatis Veronens. quoque ms., « et deperiret eam valde ». Hebraica phrasim longius a Latina abhedit.

⁶ Tacet Veron. « ei ». Hebraeus nomen repetit דמי.

⁴ Cod. Veronens. « audisset », Hebraeo proprio impressa est lectio.

⁵ Idem ms., « Et vivet »: Hebraice etiam est דמי. Paulo quoque post, « jejuno » pro « jejunem », pressus Hebraeo, et reliquis textibus.

⁶ In Hebraeo דמי; praefert Veronens. ms. « Rabbath ».

⁷ Multae occurrunt hoc loco variantes lectiones in mss. libris. Canon legit ut nos edidimus: regius autem codex cum Corbeiensi uno n. 22, et altero S. Germani n. 5: « Factum est autem post haec, ut Absalom filio David esset soror speciosissima, vocabulo Thamar: adamaretque eam Ammon filius David, et diligeret valde; ita ut aegrotaret propter amorem ejus ». Ita fere LXX interpretes, et sic Hebr. major S. Germani, n. 41, eundem sensum expressit, sed aliis verbis: « Factum est autem post haec, ut Absalom filius David, haberet sororem speciosissimam vocabulo Thamar; adamaretque eam Ammon filius

Cui respondit Jonadab: Cuba super lectulum tuum, et languorem simula: cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum [h. panem], et faciat pulmentum ut comedam de manu ejus. Accubuit itaque Amnon, et quasi agrotare cepit; cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, et cibum capiam de manu ejus. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, et fac ei pulmentum. Venitque Thamar in domum Amnon fratris sui; ille autem jacebat; que tollens farinam [h. conspersam farinam] commiscuit; et liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas. Tollensque quod coxerat, effudit, et posuit coram eo, et noluit comedere; dixitque Amnon: Ejicite universos foras! a me. Cumque ejectionem omnes, dixit Amnon ad Thamar: Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, et intulit ad Amnon fratrem suum in conclave. Cumque obtulisset ei [ms. tacet ei] cibum, apprehendit eam, et ait: Veni, cuba mecum, soror mea. Quae respondit ei: Noli, frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israel; noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, et tu eris quasi unus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, et non negabit me tibi. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prevalens viribus oppressit eam, et cubavit eum illa. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. T. CX. Dixitque et Amnon: Surge, vade. Quae respondit ei: Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quam quod ante fecisti, expellens. Et noluit audire eam: sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit: Ejice hanc a me foras, et claude ostium post eam. Quae induta erat talari tunica: hujusmodi enim filiae regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras: clausisque fores post

¹ Idem tacet hic « foras », ferme concinnius, Hebr. בצלי, quod est ad verbum, « desuper a me. »

² Addit nunc cum Vulg. idem ms. « me », ad Hebr. לשרתי.

³ Vulgati addunt, « Et noluit contristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei »: quae ignorant eum

eam. Quae aspergens cinerem capiti suo, solissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens et clamans. Dixit autem ei Absalom frater suus: Num Amnon [hic h. Aminon, quod interpretatur exp... in aliis autem Amnon quod interpretatur fidelissimus] frater tuus concubuit tecum? Sed nunc, soror, tace frater tuus est: neque affligas cor tuum pro hac re [h. non ponas hanc rem in corde tuo]. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui. Cum audisset autem rex David verba hae, contristatus [h. iratus] est valde. Porro non est locutus Absalom ad Amnon nec malum nec bonum: oderat enim Absalom Amnon, eo quod violasset Thamar sororem suam [ms. ejus]. Factum est autem post tempus biennii, ut tenderent oves Absalom in Baal-Asor, quae est juxta Ephraim, et vocavit Absalom omnes filios regis, venitque ad regem, et ait ad eum: Ecce tendentur oves servi tui: veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum. Dixitque rex ad Absalom: Noli, fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, et gravemus te. Cum autem cogeret eum, et noluisset ire, benedixit ei. Et ait Absalom: Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus: dixitque ad eum rex: Non est necesse ut vadat tecum [h. Cor ibit tecum?]. Coegit itaque eum Absalom, et dimisit [h. misit] eum eo Amnon et universos filios regis. Praeceperat autem Absalom pueris suis, dicens: Observate cum temulentus fuerit Amnon vino, et dixerit vobis: Percutite eum, et interficite, nolite timere; ego enim sum qui praecipio vobis: roboramini, et estote viri fortes [h. viri fortitudinis]. T. CXI. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut praeceperat eis [h. non habet eis] Absalom. Surgentesque omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas [h. mulos suos], et fugerunt. Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens: Percussit Absalom omnes filios regis, et non remansit ex eis saltem unus. Surrexit itaque rex, et seidit vestimenta sua, et cecidit super terram: et omnes servi ipsius, qui assistebant ei, sciderunt vesti-

Hebraeus textus, tum Hieronymianae versionis mss.

¹ Iterum Vulgati addunt, « Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis »: quae frustra in Hebraeo quaeratur, aut in Hieronymianis mss.

² Cod. Veronensis, « Qui praecipit »: rectius ad Hebr. עשיתי.

menta sua. Respondens autem Jonadab filius Semmaa [ms. Semmai] fratris David, dixit: Ne astimet dominus meus rex, quod omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die qua oppressit Thamar sororem ejus. Nunc ergo ne ponat dominus ireus rex super cor suum verbum istud, dicens: Omnes filii regis occisi sunt: quoniam Amnon solus mortuus est. Fugit autem Absalom: et levavit puer speculator oculos suos, et aspexit: et ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis. Dixit autem Jonadab ad regem: Ecce filii regis adsunt: juxta verbum servi tui sic factum est. Cumque cessasset loqui, apparuerunt et filii regis: et intrantes levaverunt vocem suam, et flevērunt: sed et rex et omnes servi ejus flevērunt ploratu magno nimis. Porro Absalom fugiens, abiit ab Tholmai [h. Thalmai] filium Amiad [ms. Amior] regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus. Absalom autem cum fugisset, et venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cessavitque David rex persequi [h. exire post] Absalom, eo quod consolatus esset super Amnon interitu.

T. CXII. Cap. XIV. — Intelligens autem Joab filius Sarviae quod cor regis versum esset ad Absalom, misit Thecuan, et tulit inde mulierem sapientem, dixitque ad eam: Lugere te simula, et induere vesta lugubri, ne ungaris oleo; ut sis quasi mulier plurimo jam tempore lugens mortuum: et ingredieris ad regem, et loqueris ad eum sermones hujusmodi. Posuit ergo Joab verba in ore ejus. Itaque cum ingressa fuisset mulier Thecutis ad regem, cecidit coram eo super terram, et adoravit [h. cecidit super faciem suam in terram, et adoravit], et dixit: Serva me, rex. Et ait ad eam rex: Quid causae habes? Quae respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus. Et ancilla tuae erant duo filii, qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat qui eos prohibere posset: et percussit alter alterum, et interfecit eum. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, et occidimus eum pro anima fratris sui quem interfecit, et deleamus heredem: et quaerant extinguere scintillam meam, quae relicta est, ut non

supersit viro meo nomen, et reliquiae super terram [h. super faciem terrae]. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, et ego jubabo pro te. Dixitque mulier Thecutis ad regem: In me, domine mi rex [Vulg. addunt sit], iniquitas, et in domum patris mei: rex autem et thronus ejus sit innocens. Et ait rex: Qui contradixerit [h. Qui locutus fuerit] tibi, adduc eum ad me, et ultra non addet ut tangat te. Quae ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicetur proximi sanguinis ad ulciscendum, et nequaquam interficiant [ms. interficiant] filium meum. Quid ait. Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terram. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere. Dixitque mulier: Quare cogitasti istiusmodi rem contra populum Dei, et locutus est rex verbum istud, ut peccet, et non reducat ejectionem suam? Omnes morimur, et quasi aquae dilabimur in terram, quae non revertuntur [ms. revertantur], nec vult Deus perire animam, sed retractat, cogitans ne penitus pereat qui abjectus est. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, presente populo.

Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillae suae. Et audivit rex, et liberavit ancillam suam de manu omnium [h. viri], qui volebant de hereditate Dei delere [h. disperdere] me, et filium meum simul. Dicit ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini regis quasi sacrificium [h. quasi in requiem]. Sicut enim angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur [h. ut audiatur bonum et malum]: unde et Dominus Deus tuus [h. et Dominus] est tecum. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas a me verbum, quod te interrogo. Dixitque mulier: Loquere, domine mi rex. Et ait rex: Nunquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, et ait: Per salutem anime tuae [h. vitae tuae], domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his quae locutus est dominus meus rex: servus enim tuus Joab ipse praecipit mihi, et ipse posuit in os ancillae tuae omnia verba haec. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab praecipit istud [h. fecit istud]: tu autem, domine mi, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, ut intel-

¹ Neque Hebraeus, neque Veronensis. ms. habent hic « rex ».

² Quid de ista persecutionis cessatione sentien-

dum sit, vide, si volueris, traditiones Hebraicas falsi Hieronymi in Regum libros. MARX.

ligas omnia super terram. T. CXIII. Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum [h. verbum hoc]: vade ergo, et revoca puerum Absalom. Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit et benedixit regi, et dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: fecisti enim sermonem servi tui. Surrexit ergo Joab et abiit in Gessur, et adduxit Absalom in Jerusalem. Dixit autem: Revertatur in domum suam, et faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, et faciem regis non vidit. Porro sicut Absalom vir non erat pulcher in omni Israele, et [h. non habet] decorus nimis, a vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula. Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur [h. Et quando tondebatur] caput ejus, statuto autem tempore tondebatur], quia gravabat eum onerarius ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico [h. regio]. Nati sunt autem Absalom filii tres, et filia una nomine Thamar, elegantis formæ², mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, et faciem regis non vidit. T. CXIV. Misit itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem, qui noluit venire ad eum. Cumque secundo misisset, et ille noluisse venire ad eum³, dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem

¹ Hic vero addit « rex » Veronens. ms. rectissime cum Hebræo textu et Vulgatis.

² Memorabilis locus propter additamentum quoddam LXX interpr. qui post hæc verba « elegantis formæ » subjungunt consequenter: « Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, et peperit ei Abiam ». Ea quoque leguntur in aliquot mss. codicibus Latinis, et integra supersunt adhuc in canone Hebr. veritatis, sed transversa linea jugulantur tanquam adulterina, atque ascita de Græcis exemplaribus. Ceterum in his verbis inextremabile pondus exsurgit nupero vindicti interpretationis Græcæ Seniorum Septuaginta: nam inspecta diligenter regum historia, supputatisque Absalomi patris Thamar annis, Salomonis quoque, Roboam, et Abiæ juxta computationem ejusdem vindictis ac restitutoris antiquorum temporum, qui innotuantur docet c. 10 novæ hujus restitutionis, Salomonem anno ætatis suæ quinquagesimo tertio genuisse Roboamum ex Ammonitide, necesse est Thamar filiam Absalomi matrimonio junctam fuisse cum Roboam, cum jam ipsa attingisset ann. ætatis plus minus nonagesimum. Quod certe ita credi ridiculum esset, meo quidem judicio, et nimis porten-

messem hordei, ite igitur, et succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem [h. agrum] igni⁴. Surrexitque Joab, et venit ad Absalom in domum ejus, et dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam [h. agrum meum] igni? Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans, ut venires ad me, et mittere te ad regem, et [ms. ut] diceres ei: Quare veni de Gessur? Melius mihi erat tibi esse; obsecro ergo, ut videam faciem regis [h. et nunc videam faciem regis]: quod si memor est iniquitatis meæ [h. non habet meæ], interficiat me. Ingressus Joab ad regem, nuntiavit ei vocatusque Absalom intravit ad regem [h. In terram ad facies regis], et adoravit super faciem terræ coram eo, osculatusque est rex Absalom.

Cap. XV. — Igitur post hæc fecit sibi Absalom currum, et equites, et quinquaginta viros qui precederent eum [h. ante eum current]. Et inane consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ in via⁵, et omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis iudicium, vocabat Absalom ad se, et dicebat: Do qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israele ego sum [h. non habet] servus tuus. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni et justii. Sed non est qui te audiat constitutus a rege. Dicebatque Absalom: Quis

tosum in uxore Roboam: quia hoc fuit Sare singulare privilegium, ut nonagenaria pareret. At non est presentis loci disceptatio isthæc chronologica, quam alibi, adjuvante Deo, agitur sum: monendus tamen erat lector studiosus ex hoc loco indissolubilem nasci questionem apud eos, qui præter divinarum Scripturarum auctoritatem asserere non verentur, Salomonem regnasse totis annis octoginta, etiam conceptis verbis, scriptores sacri voluminum Regum et Paralipomenon contrarium testentur. MAR. — Ms. Veron., « eleganti forma ». In aliquot mss. Mariani. subjunctum hic reperit illud Græcorum additamentum: « Hæc fuit in matrimonio Roboam filii Salomonis, et peperit ei Abiam », quod nullius ferme est auctoritatis.

³ Voculas « ad eum », plane cum Hebræo exemplari ms. quoque Veronens. omittit.

⁴ Addunt Vulgati: « Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni, & quo mss. Hieronymiani juxta Hebræum textum nesciunt.

⁵ Cum Vulgatis Veronens. ms. tacet « in via ». Hebraica phrasus est, « Stabat super manum via portæ ».

me constituat iudicem super terram, ut ad me veniant omnes qui habent negotium, et justo iudicem? Sed et cum accederet ad eum homo [h. vir] ut salutaret illum, extendebat manum suam, et apprehendens, osculabatur eum. Faciebatque hoc omni Israele, qui veniebat ad iudicium, ut audiretur a rege, et sollicitabat corda virorum Israel. T. CXV. Post quadraginta autem annos¹, dixit Absalom ad regem (Vulg. addunt David): Vadam, et reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron. Vovens enim vovit servus tuus, cum esset² in Gessur Syria, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo [h. serviam] Domino. Dixitque ei rex David³: Vade in pacem.

¹ Magnam habent hic loci numerorum dissonantiam non solum mss. libri, sed editiones etiam biblicorum Sixti ac Clementis. Manuscripti tres codices Corbelesens vetustissimi et optimæ notæ legebant olim, « post quadraginta autem annos », quod emendatores mutarunt in « quatuor », vel in « duos » etiam « annos ». Regius codex, n. 3563, et major S. Germani, n. 3, ante emendationem « quinque annos », nunc autem « quatuor » habent. In can. Hebr. verit. ex « quatuor » vel « quinque » prima manus, « quadraginta » posterior fecit. Colbertinus, n. 181, retinet ab initio, « quadraginta »: sed Anciænsis item Colbertinus cum tribus aliis nostris S. Germani a Præsis, « quatuor » habet, non « quadraginta ». Porro biblicorum Romane correctiones docent abiciendos numeros et « quatuor » et « quinque » et « sex », licet « quatuor » non careat sua probabilitate, adde et auctoritate, quia « quatuor » similiter legitimus apud Syrum et Arabem interpretes. Eamque lectionem probat eruditus Grotius dicens: « Haud dubius hic error scripturæ additis ad vocem ארבע litteris duabus. « Quatuor » enim interessisse dixit Josephus, nec aliter Theodoretus. Et hoc verum esse res ipsa loquitur. Verum enimvero contrarium docuit suppositus Hieronymus libro « traditionum Hebraicarum » in II lib. Regum: « Cave, lector, inquit, plerosque mendosos codices, in quibus scriptum invenitur, post quatuor, non post quadraginta annos: in veracioribus vero codicibus, et in Hebraica veritate, non quatuor, sed quadraginta scribuntur anni. Si vero contentiosus quis eosdem quatuor annos astruere voluerit ab eo tempore quo Absalom Amnon fratrem suum interfecit, usque ad illud tempus quo patri dixit: « Vadam et reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron »: perspicue se errare, si diligenter perscrutatus fuerit, inveniet: cum utique Absalom, interfecto Amnon, in Gessur apud Tholmai re-

Et surrexit, et abiit in Hebron. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israel, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccina, dicite: Regnavit Absalom in Hebron. Porro cum Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simpliciter corde, et causam penitus ignorantes. Accesserunt quoque Absalom Abitophel Gilonico consiliarius David, de civitate sua Gilo, cum immolaret victimas. Et facta est conjunctio valida, populusque concurrens agebatur cum Absalom. Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israel sequitur Absalom⁴, T. CXVI. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus, neque enim

gem tribus annis, et in Jerusalem inde revocatus, non viso patre, duobus moratus fuerit annis, et sexto anno faciem patris viderit, et contra eum perduellionem preparaverit, etc. » A quo autem computetur illi quadraginta anni, vide apud eundem scriptorem, et apud criticos sacros. MAR.

— Veronens. mss. pro « quadraginta » habet, « quatuor »: quam lectionem et veteriores Martiani codices præferunt, et quamquam ab Hebraico dissentiat, scitum tamen probari magis, ipsique præferri Hebræo textui, qui doctissimis criticis corruptus videtur hic loci, additis ad vocem ארבע, duabus litteris י et ך: nam et Hebræos codices facilius corrumpi potuisse ea in voce, perspicuum est. Nos illud urgemus magis cum Luca Brugiensi, quidquid auctori « Questionum Hebraicarum » in libris Regum videatur, quod si anni « quatuor » scribantur, constat satis initium eorum ducentum a reconciliatione patris, hoc est ab admissione Absalonis in Jerusalem, aut, quod duobus annis posterioris est, ad videndam patri faciem. Si vero « quadraginta », unde sint numerandi commodè inveniri non possit. Adhæc, et Josephum lib. vii « antiquit. » cap. 9, et Theodoretum, quest. 23, « quatuor » duntaxat supputare: non adeo, quod Hebraici exemplaris vitium spectat, dissimulamus Coisliniani codicis 2 apud Montfalconem notam: Εν τῷ ἑξατηρ πεσσαράκοντα ἔτην παρὰ πᾶσιν, ἐν δὲ τῷ ἑβραϊκῷ Ἄρθωρον. « In Hexaplo », quadraginta « jacet apud omnes, in Hebræo autem » Arabum.

² Pressius Hebræo ארבע, « In manendo me » Cod. Veronens. « cum essem ».

³ Rursus cum Hebræo ms. Veronens. « David », nomen hic tacet.

⁴ Idem ms. « Sequabatur Absalom ». Hebr. ad verbum, « fuit post Absalom ».